

Рецензия

на дисертационния труд на Петьо Георгиев Вълков на тема „Влияние на „албанския фактор” на територията на Република Македония и неговото отражение върху сигурността и евроатлантическата перспектива на Западните Балкани”, за присъждане на образователната и научна степен „доктор”, научно направление 3.3. Политически науки (Международни отношения)

Вероятно, нечия предизвикана експертиза не би приела с особено въодушевление нарочно изследване, преоткриващо вече идентифицирана - а и практически консумирана - значимост на „албанския фактор” и доказващо, в обзрима перспектива, непреходността на влиянието му както във вътрешно-политическия живот на Северна Македония, така и върху регионалната общност на сигурност. Привидно, очевидната значимост на „етническата мобилизация”, като че ли не се нуждае от преоткриване, а още повече от нарочна теоретична дисекция, която по-скоро би била приета като лишено от научна състоятелност занимание, но съдържателното изследване на Петьо Вълков преоткрива зад привидно очевидното, сериозно теоретическо предизвикателство, опериращо със сложна епиграфика на вътрешно - политически отношения и на международна среда във време на „парад на суверенитетите” - за да докосне аневризма на аналитичния дискурс - „албанският” фактор наистина ли е индикативен за ерозираща македонската държавност политическа инженерия, или аналитичните „предизвестия”, огласяващи неизбежността на промени, са преждевременни. Епикризата, разположена в дисертационния труд подсказва, че тя би останала устойчива в обзримо бъдеще, но влиянието на „албанския фактор” е и ще остане сериозен фактор на трансформации - най-малко, като проекция на усилията да бъде представен по-плътно в „държавността”, но вече като държавно-творчески етнос - с трудно изповедими хоризонти, мащаби и последици, повлияващи и параметрите на регионалната общност на сигурност, включително и евроатлантическата перспектива на Западните Балкани.

В архитектуриката на изследването е приютен тематично фокусиран наратив, систематизиращ характеристики на процеси и дискутиращ аргументирани политически профили, изпълнили съдържанието на двете основни глави - „Албанският национален въпрос и Република Македония” и „Албанският фактор в Република Македония и отражението му върху сигурността на държавата”. Третата - „Центровете на сила в международните отношения и „албанският фактор” в Република Македония” - „претегля” влиянието на външни, извън регионални фактори и перспективите-последици за регионалните отношения, за сигурността на „Западните Балкани”, за евроатлантическите им перспективи и приложимостта на аналитичния модел в

промислянето на вътрешно общности драми в страни от други региони, с налични компактни малцинства.

Актуалността на приетото тематично предизвикателство е проекция на анализирана в критичен дух вероятност, системен натиск на основополагащи вътрешни структурни фактори да „индикира ” хоризонти на фрагментиращи държавността вътрешно общностни кризи, чиито сеизмични вълни провокират и регионалната общност на сигурност. Контурите на възможните трансформации, като радикални социалнополитически промени, биха били травматични за македонското общностно тяло - травматични, защото умножаването на държавно-творческите „начала”, е и синоним на проблематизирана самоличност... Актуалността на темата – ако се negliжират подобни предчувствия, съпътстващи иначе дисциплинирания дискурс и научно обоснована политическа сценография - е специфирана от вътрешните и външни фактори, които проблематизират параметри на вътрешнополитическия живот и - в „потенция” - параметрите на регионалната общност на сигурност.

Значимостта на приетото тематично предизвикателство активизира многопрофилна изследователска цел на дисертационния труд, тревожно фокусирана върху различни аспекти на влиянието на „албанския фактор”. Ветрило от задачи възпроизвежда основополагащия ѝ патос, като конкретизира системни питання, агрегиращи необходимите референти на аргументацията, която валидизира тезата, че кризисния потенциал на влиянието на албанския фактор е структурно непренебрежим днес, остава ясно видим и ще продължи да бъде такъв в обозримо бъдеще, повлиявайки развитието на македонската държавност и регионалните отношения.

Удачната структура на изследването – увод, три глави, заключение, библиография, приложения, поддържа стройна, предметно ориентирана логика в изграждането на отделните тематични панели и плодотворна наративна последователност, умножаваща добавени стойности в прехода от една към друга глава. Привлечените методологически подходи (не е ли техническа грешка квалификацията на контент-анализ като „основно възприета методология”!) и методи на теренни проучвания - анкета, интервю (дали академична извадка от над 100 анкетирани –макар и образовани - лица е достатъчно представителна, за надеждна обоснованост на емпирическата подкрепа на защитаваните тези?), са осигурили емпирична платформа за верификация на аналитични изводи. Производни на темата познавателни проекции, повлияват профила на отделните глави: измерения на албанският национален въпрос и платформата „Велика Албания” и възможни последици от реализацията ѝ, историческа ретроспекция на развитието на „албанския фактор” – исторически реминисценции, като път към уплътняването на тезата за продължителност на присъствие, измерения на етнополитическата мобилизация и национални проблеми на Република Македония с прилагането на Охридското споразумение, доминират теоретическите начала на първата глава; „албанският фактор” и отражението му върху сигурността на Република Македония, проблеми на межкултурния диалог и радикализацията на албанския блок, апробират тезата за

структуроопределящо влияние (събитията , около ратификацията на Преспанския договор са свежо приложение на значимост) . Геополитическият анализ обсебва територията на трета глава , за да удостовери геополитическата подредба на света като „индикатор” , сигнализиращ за различно профилирани външни въздействия върху активизма на „албанският фактор”.

Съдържателните аргументи, разположени върху щедра територия от 245 стр. са намерили надеждна теоретична консултация в проучени 163 източника, от които 66 - монографични , на английски, немски , руски, сръбски, албански, македонски и български език и 466 бележки в научния апарат на изследването. Приложени са данни от теренни проучвания (11 интервюта) в табличен вид и приложения, с важни за изследването документи .

Съдържанието в първата глава е доминирано от взаимно свързани драматургични профили: анализ на събитийната динамика - сиреч, да се удостоверят профетически индикации в настоящето , относно естеството , мащабите и устойчивостта на влиянието на „албанския фактор”, с проекции върху бъдеща самоличност на македонската държавност и подсказан , но не категорично артикулиран , паралелен акцент на значимост - влиянието на „албанския фактор” в системата на вътрешно-политическите отношения е така органично вплетено в нейната конструкция , че евентуално негово линеене , би бил равносилен на дълбоки структурни промени в самата система. Естеството на механизмите на власт в политическата му инженерия намира полезна тематизация на структурно организиращото качество на влиянието в системата ,т.е. на типа политическо доминиране, променящ неумолимо нейната идентичност . Фигурата на „албанското влияние” като че ли е мислена по-скоро като стимулиран от социалната среда и галванизиран от външни фактори протагонист, изповядващ особен тип властови ресурс, поставящи другия, или другите , в защитна позиция, или, което е същото, като организира доминирана от него среда , моделира в значима степен приемането на решения. „Албанското влияние” като устойчива социологизираща константа в обзримо бъдеще, проектира различен прочит на вътрешно-политическите – и регионални - отношения, резултиращ в интегриран подход на промени , консолидиран не на последно място и от фикции на иредентизма...

Непренебрежима по достойнства е втората глава, предлагаща интересен прочит на различни вектори на сигурността - исторически контекст на развитие на албанското присъствие в македонското общество, проблеми на межкултурния диалог, албанските политически субекти и влиянието на албанската диаспора, радикализацията сред албанския блок. Консолидираното им влияние уплътняват профила на императивно необратим процес, чиято посока и политико-културни метастази като че ли „вграждат” в съществуващия, „друг” държавно творчески субект .

Персонифицираният оглед на основните играчи в системата на международните отношения в третата част „Центровете на сила в международните отношения и „албанският фактор” в Република Македония”, удостоверява съществени аргументи, резюмирани в обобщена теза за значимост на въздействието им върху „ албанския

фактор ” като субект, имащ специална и неотменима роля, както при формирането и функционирането на вътрешнополитическите отношения, така и в профилирането на външната политика (негова е , откритата , трайна, последователна евроатлантическа ориентация). Свидетелства за въздействия, архивирани в геополитическия преглед - въпреки налични дискуссионни елементи както в портретирането на профила на ангажираността , така и в мащабите и използваните ресурси на влияние от геополитическите опоненти . Осмислени в сравнителен контекст различни инструменти на влияние – икономически, иновативни, научно-технически потенциал, военен ресурс - агрегирани като съставляващи на сила , използвана от основните играчи в международните отношения , проектират профилите и ефективността на въздействието върху албанския фактор. Начената с преглед на евроатлантическата роля на „ албанския фактор ” и унаследен съдържателно-исторически преглед, като път за разшифроване на причините, обусловили неговото зараждане , съзряване и конституиране като непренебрежимо прокризисно политическо присъствие- опит ,чрез обяснението на минало и настояще , да се изгради обосновано предположение за параметрите на бъдещото му поведение- в тази глава, инвенциите на симпатичния вътрешнополитически екскурс, отстъпват пред геополитическия анализ, като водещо начало в изследователския й патос. Изводите - хронограмата на конституирането на този незаобиколим фактор е установена , а - и външно повлияваната - албаноцентристката езотерика на самообновяващата се политическа активност е решаващо условие за проектирането на ново „ съвместно бъдеще” на общностите в Република Северна Македония.

Заклучението е равнопоставено по значимост с останалите части , систематизирайки аргументите, обосноваващи изследователската теза: аргументирана е значимостта на „етнополитическата мобилизация” в контекста на влиянието на албанския фактор върху развитието на процесите в македонската държава; доказано е, че влиянието на радикализираното превъплъщение на този фактор в перспектива, енергизирано от етнически натоварени националистически идеи, е сериозна заплаха и за регионалната общност на сигурност; влиянието на албанския фактор и в двете измерения на социално-политическа проективност намира и емпирична подкрепа ; влияние , което трябва да се отчита от балканските страни, с отрадната и успокояваща бележка , че албанския етнос изпитва най-силен респект към България - с аргументирани вектори на този респект; доказана е ролята на албанския фактор като носител на проатлантическата ориентация на страната - решаващ вътрешен фактор за присъединяването й към НАТО; аргументиран е компресиран сценарий от възможни варианти на последиците от влиянието му, с дискутирани вероятности на случване на отделните „изходи”; обоснована е възможността, създадения аналитичен модел за изследване на ролята на „албанския фактор” , да бъде прилаган успешно и в други страни от Западните Балкани с налично албанско малцинство, редом с приложимостта на ресурсите му и в малки страни от други региони, в които има компактни малцинствени общности.

Съдържателната аргументация - макар , систематизирана в известен смисъл едностранчиво - е обосновала теоретически устойчивостта в трансфериране на

„статуквото” - сиреч , на структуриращото влияние на социоградивната енергия на „албанския фактор” върху развитието на политическата инфраструктура на Македония в обозрима перспектива , с потенциал за влияние и върху регионалната общност на сигурност. Спорно в известно отношение е , дали аргументирано удостовереното в аналитичния дискурс влияние на „албанския фактор”- идентифицирано в напрегната и размирна политическа практика, изключваща разбирателството и хармонизацията на отношенията, активизираща политическото дезориентиране и несъгласие , системен натиск и политико-културна резистентност към общностната разноликост, като проекция на монологичния език на социокултурна привелигираност - наистина остава трудно преодолимо, сиреч, безалтернативно. Ако еднозначно очертаната линейност в политическото развитие е безалтернативна ,то в перспектива това е обещание за евтаназия на наличния държавен модел, обгрижена от контрапродуктивните асоциални форми на културно и политическо вграждане на албанския фактор.

Възражението - семплото пролонгиране на сегашното измерение на проблема за влиянието в обозрима перспектива, е равносилно на признание , че македонската държавност няма бъдеще. Известно е, че проектирането на бъдещето, като екстраполация на вече налични тенденции , отказва на „другите” правото да не се вписват в така предначертаното, за да се превърне историята в едно вариантен проект. Възражение, което не означава , че няма да се случи аргументираното в изследователския проект на Вълков - това е по-вероятната опция във ветрилото от възможности , но в миналото и бъдещето има едно сходство – те са другото, различно от непосредствеността на сегашното. Бъдещето се различава от предпоставените очаквания - в политическата сфера се развиват нелинейни процеси, в които –известно е- следствието в известна степен е еманципирано относно породилите го причини. В този смисъл, обосновано очертаните възможни изходи в дисертационния труд , натоварени с различна вероятностна оценка на сбъждане, отразяват определената свобода на бъдещето относно параметрите на настоящата обществено-политическа констелация , т.е. то не е имунизиран към промени детерминистичен проект, а открито за „смущенията” на политическото творчество. Контратезата, която не проблематизира достойнствата на аналитичния проект на Вълков и която не е проекция на социално-политически романтизъм, а продукт на „ догматично ” съмнение , поддържа питането - дали „албанският фактор ” е онази трайна референтна даденост в контекста на модерността, с която да се сверява и хармонизира политическата практика на Македония.

Заключението е паспортизирало постиженията, изследователските въпроси са верифицирани със съдържателни аргументи . Аргументите са каталогизирани, като рационална платформа за оценка на съдържателните постижения; налична е плодотворността на избраната конфигурация от методи за изследване; влиянието на „албанския фактор” като процес, в значима степен осветлено, тезата - доказана : изследването е изпълнило теоретическата си мисия.

Основателни са претенциите на декларираното като основни приноси - обосновано влияние на албанския фактор в контекста на концепта за „етническа мобилизация“; критична оценка на взаимодействието между центровете на сила в международните отношения и албанската общност в Македония; позиционирани възможни варианти на проявление на ” албанския фактор” и вероятните последици за региона, за България и т.н. Научната състоятелност на изследователския продукт получава добавена стойност и от припознатата практическа значимост на постигнатите резултати, основателно привидяна в приложимостта на разработения аналитичен модел за изследване на влиянието на „албанския фактор” върху процесите в македонската държавност и на територията на други държави от Западните балкани, с налично албанско малцинство и в обоснованата приложимост на подобен аналитичен модел и в други „малки страни” в региони, в които са налице компактни малцинствени общности, имащи аспирации за увеличаване на етнически права и т.н. Постигнатите резултати са свидетелство за решаване на значим теоретичен и научно-практически проблем ; аналитични постижения , обогатяващи съществуващото знание.

Авторефератът като удачна компресирана версия, представя основополагащи съдържателни измерения на дисертационния труд, улесняващи постигането на основополагащите му измерения и активизира читателското усърдие.Наличните публикации, направили публично достойние съществени измерения на темата на дисертационния труд , са необходимите неща от реквизитите , валидизиращи процедурата по неговата защита.

Критичната рефлексия няма качеството на всеобща инвентаризация на достойнствата на изследователския продукт. Тя е опит да систематизира основополагащи измерения на дисертационния труд, за да ги каталогизира като насъщна индулгенция за признаване на плодотворността на теоретическото усърдие - тя удостоверява среща със съдържателно изследване , реализирано в ясен епистемологичен контекст.

Съдържателно подплатената теоретическа самоличност на дисертационния труд „Влияние на „албанския фактор” на територията на Република Македония и неговото отражение върху сигурността и евроатлантическата перспектива на Западните Балкани” не преживява претенцията за завършеност , а демонстрира отворени теоретични хоризонти –свидетелство за научна състоятелност и обещание за продължение. Самоличност,отразила достойнствата на научните приноси, за да бъдат аргументи, обосновали **положителната ми оценка** и основанията на предложението Научното жури **да присъди** на Петьо Георгиев Вълков образователната и научна степен „доктор”.

26.02.2019 г.

Проф.д-р А.Рангелов